

GYŰJTŐ: DINTÉRNÉ, BALOGH LIDIA

GYŰJTÉS IDEJE: 1983.

TART.: EGY REGÉNYT TIRADESBARTÓ CSALÁD
MUNKÁI, KÖTELESSÉGEI KAPOLYBAN

11 lap

FÖLDRAJZI MUTATÓ: KAPOLY

STRAK MUTATÓ: XVII

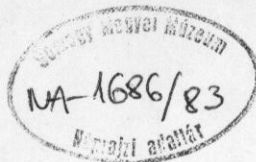
PAPÍRIPARI VÁLLALAT

KISKUNHALASI GYÁRA

LELTÁRORS

ÁTVETVE A NA-73/83-as TÉTELE ALÓL.

EGY SZEGÉNY TIZEDESARATÓ CSALÁD MUNKÁI, KÖTELESSÉGEI.

KAPOLYBAN .

IRTA : özv. PINTÉRNÉ- BALOGH LIDIA.

AZ 1983 - ÉVI.

XXXI- dik ORSZÁGOS NÉPRAJZI GYÜJTŐPÁLYÁZATRA.

E L Ő S Z Ó .

EGY SZEGÉNY TIZEDESARATÓ CSALÁD TENNIVALÓIRÓL.

A somogy megyei Kapoly községben születtem 1912- ben. Szüleim szegény nincstelének voltak, nem volt egyébük a hat éhes gyermeknél. Ebből öt leány és egy fiu volt.

A legidősebb három nővérem, a hat ellemi elvégzése után elmentek szolgáló leánynak. Így, a Gyula bátyám, Kati nővérem és én a legkissebb, mi maradtunk othon. Az én nevem Lidia. Minket nem engedett el hazulról, szolgálónak Édesanyám .

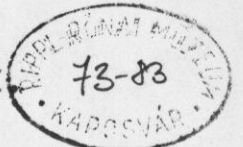
Mi a szüleinkel, tizedes aratással kerestük meg a mindennapi kenyérünket, / amiért este ,reggel imátkoznunk is kellett ./ Még az iskolából sem maradtam ki, máris részt kellett vennem a nehéz aratási munkákban.

Amig Eszti nővérem férjhez nem ment, addig Ő hazajött hérom heti aratási szabadságra . Tabon egy Zsidó családnál szolgált.

Ennek a nehéz , de szép munkának a szép emlékét örökitettem meg a következő irásomban.

./.

EGY SZEGÉNY TIZEDESARATÓ CSALÁD MUNKÁI, KÖTELESSÉGEI

Szülőfalumban kapolygon élt egy Király Imre nevű nagygazda, kinek Száz hold földbirtoka volt. Az első világháború után, apám válalta el a Tizedes aratást, ennél a nagygazdánál. Még iskolás voltam amikor megkezdtem a nehéz aratás munkáit, amit 1937-ig, a fészhezmenésemig folytatnom kellett, hogy a mindennapi kenyerünk meglegyen.

Két kaszára ment az aratás, apám és Gyula bátyám kaszáltak, apám után Kati nővérem, Gyula bátyám után Eszti nővérem szegte a markot, én pedig a kötelet teregettem.

Pásztánként arattunk, 28-30- kévényi hosszúságban, mert én annál több kötelet nem birtam el. Naponta, 72-74- kereszt gabonát learattunk. Igaz, Napkeltére már megcsináltuk az egésznapra való kötelet. A pászta végétől visszamenet, bekötötték a kévét, amíg meg nem száradt a szalmakötél. Mert a bottal kötött kék kötele elszakadt ha megszáradt.

Ebéd után, amíg apánk a kaszákat megkezdte, mi csomóra hordtuk a délig learatott kévét. Napnyugtáig arattunk, utána keresztbe raktuk a kévét, amit mi "kepéllésnek" nevezünk. Egy kepébe 14- kévét raktunk, mert mi nagy kévét kötöttünk, spóroltunk a kötéllel. Soha nem értünk haza 10-11-óra előtt. Hajnali 2-órakor pedig indulnunk köllött kötelet csinálni. Apám kinézte, hól van leghosszabb szalmája a gabonának, ott vágott le annyit, amiből elegendő kötelet tudunk készíteni.

Bizony, sokszor olyan álmos voltam, hogy megrogyott a térdem kötélcsinálás közben. Mikor elkészült a köté, meg olvastuk és őt keresztbe csomókba kötöttük. Vagyis 70- kötelet egycsomóban. Utána csomóra raktuk és gabonakévével jól betakartuk, nehogy megszáradjon, mert akkor a kékötő-bot alatt elszakadt a köté.

Éppen azért kellett olyan korán kelni, hogy az éjjeli harmattal meggyengült gabonából szívós kötelet tudjunk készíteni.

Ha napközben nagyobb záporosó esett, a kepelikakba bujtunk. Gabona kévét raktunk a fejünk fölé, hogy meg ne ázzunk. Esső után, amíg a gabonaszára kicsit főszáradt, kötelet csináltunk. Így a következő reggel, annyival előbb kezdhettük el az aratást.

Az árpa és a zab aratáshoz szükséges szalmakötelet, essős tavaszi napokon, Zsuppszalmából csináltuk meg a gazda szénás

pajtájában. Így ez már készen volt aratásra. a polyvásgunyhóban csomóra raktuk. Árpa kötözés előtti este jól megöntöztük kannarózsával, így reggelre meg-gyengült . Könnyen lehetett vele kévét kötni. Ezt a gazda igáskocsival kivitette a szolgájával , az árpa, vagy a zab tarlókra. Ezt is gabonakévékkel betakartuk hogy ki ne száradjon.

Az aratás menete a rozs aratással kezdődött. Ezt Jun.29 -én , Péter-Pál naptján mindig megkezdük, még ha nem is volt érett a rozs. A monda szerint: ha Péter- Pál naptján megkezdik a rozs aratását, akkor nem csap bele a Villám a gabona keresztékbe. Ezért; ha nem volt elég érett a rozs szeme, azért egy- két keresztet learattunk belőle . Akkor abból csináltuk meg előre , a rozs aratáshoz szükséges kötelet, így nemveszett kárba .

A régi monda szerint; az első rozstartlóba nemszabad belepisálni, sem az órrukat belefujni, mert aki ezt nem tartja be , annak a lábszára kisebesedik, "tarróvaras" lesz. Ennek egyetlen orvossága; ha abból a tarlóból főzött lével mosogattyák, naponta háromszor .

A rozs aratást a búza aratása követte. Ennek nemvolt semmiféle tilalma. Ennél csak arra kellett vigyázni, hogy melegben nem szabad összerakni kepébe, csak napnyugta után, mert akkor már kicsit vissza gyengül és nem hullik a szeme .

Ezután az árpa aratása, majd a zab aratása következik. Ezeket nem szabad nagyon éretten aratni. mindegyiknek renden kell érni egy-két napig. Az árpát kishereblyével kellett marokba vágni és kévébe kötni. A zabot sarlóval szedtük marokra és kötöztük kévébe. A zabot azért kellett fél éretten rendre kaszálni, mert azt a szél is hamar kiverte a szalmájából.

Mivel a mi gazdánkknak csak öt és tiz holdas földjei voltak, a nehezebb szerszámokat, a nagygereblyét, kalapáló székét, nem cipeltük haza, hanem eldűgtük a gabona közé. A nagy vizes cserépkorsót és a kukorica csumából fonott szatyrot vittük haza , amiben a regelihez való élelmet vittük a tarlóra.

Elindulásunk előtt hajnalban, mindenőnk megivott egy csésze Családi kávéból főzött feketekávéat, álmoság ellen . Édesanyám a regelihez való svártlit, kövesztett sunkát és mellé, kovászos uborkát, vagy egy-két fej gyenge fokhagymát és a kenyeret a szatyorba készítette. A reggelizés csak akkor volt, mikor már egy hosszú pászta gabonát learattunk .

Ez így ment 1929- ig. A gyula bátyám nőszüléséig. Ő elköltözött a faluból Bedegkérre , közben Eszti nővérem is férjhez ment. Ezután már csak hárman mentünk aratni , de azért a Negyven kepe

gabonát így is learattunk naponta. Ekkor már én is nagylány voltam, apám után én szedtem a markot, Kati nővérem pedig egyik sorban kötelet terítette, a másikban kévét kötött. Így Apánk egésznap kaszálhatott, nemkellett le-tenni a kaszát kévekötés miatt. Ebéd után édesanyám is segített összehordani a kévét, hogy minél többet tudjunk learatni naponta.

Hajnalonként, én vittem az élelmes szatyrot, Kati pedig a nagy vizes "Dorikorsót". Apám a kaszáját vitte, mert azt nem hagyta a tarlón, féltette hogy valaki el loptya.

Télen spórolni kellett a disznóhussal, hogy a nehéz aratási munkára maradjon belőle. Mert az aratáshoz erő kellett.

Az aratási ebédhez szükséges baromfit, akkora fölneveltük, korán keltetett csirkék, aratásra vágni valók voltak. Aratás alatt naponta volt friss baromfihus ebédre. Uzsonára, az ebédből megmaradt sült tésztát ettük.

Nem volt akkor sem zsebóránk, sem karóránk, mégis tudtuk mikor van dél. A nap állásából tudtuk, amikor át tudtuk lépni az árnyékunkat, akkor volt dél. Különben, a gyomrunk is megérezte. Akkor már minden maroknál a hazulról vezető utat figyeltük, hogy mikor látjuk meg, az ebédet hozó édesanyánkat. Amelyőnk előbb meg pillantotta, az elkiáltotta:

- Jön édesanyám! Hozza az ebédet! Megengedte apánk hogy föl váltva elmehettünk elébe és átt vettük tőle a nehéz " ebédés-vékát", melyben naponta volt egy vizesruhába bukólt pintesüveg szódavizes bor is, nehogy meg melegedjen.

Mindegyik föld végében volt valamilyen fa, akác, vagy szederfa. Az alá terített édesanyám, ott ebédeztünk. Cserépfazékban hozta a levest, nehogy elhüljön. Bádogtányérokat is hozott mindenőnk számára, abba merte a finom csibehuslevest. Ezután csirkepaprikás volt rizsával, vagy paprikás tejfölös csibe galuskával. Utánna valami sült tészta, naponta váltva, rétes, palacsinta, diós, mákos kalács, vagypedig fánk. Ezekből uzsonára is maradt. Vacsora, az ebédből félretett főtt étel volt. Édesanyám mindig annyit főzött hogy vacsora is abból volt, a hűvös verembe, hideg vízbe álitotta, s mikor hazaértünk a tarlóról, felmelegítette. A nehéz munka megkövetelte a jó tartós kosztot. Ha rá gondolok, ma is szájamban érzem anyám főztének jó ízét. Azt az időt felidézve, a következő versemmel örökitettem meg:

ARATÁSI EMLÉK.

Elmulott Péter-Pál megérett a kalász.
Vigan pitypalattyólt benne a fürj-madár.
Messzire hallatszott a kaszák pengése.
És a marokszedő lányok éneklése .

Még a Hajnalcsillag fönt sem volt az égen
Amikor az apám fölébresztett engem .
Megtöltöttem vízzel a nagy "Dorikorsót" .
A kakas, még hajnalra sem kukorékolt.

Vállamon a sarló a nagy-gereblyével.
Fejemen a Dorikorsó, tele hidegvízzel.
Álmosann ballagtam kint a dülőuton.
Fejemen a Dorikorsó sokszor meg-meg ingott.

Kötélsodrás közben felnéztem az égre.
A csillagok sorban hullottak a földre.
Mikorra elkészült a sok sodrott kötél.
Kelet felől kezdett ki pirkadni az ég .

Meg fente apám a takarós kaszáját.
Szépen rendre vágta, a megérett búzát.
Sarlómmal fölszedtem a kötélbe tettem.
Pacsirta a fejemfelett dalólt fönt a légben.

Repültek a markok, ömlöttek a kékék.
De mégjobban, az én orcámról a sósveríték.
Munka közben, lopva az utat szemléltem;
Édesanyám nem-e hozza a finom ebédet ?

A nagy dülőuton sietve jött felénk.
Fején a vékában a sok finom ebéd .
Hogy odaért hozzánk, az eperfa alatt.
Az abroszra kitálalva a sok finom falat .

Elfogyott az ebéd, megköszöntem szépen.
Drága jó anyámnak, a sok finom ételt .
Volt ott turós-rétes és paprikáscsirke.
Örökké megmarad szájamban az íze !

./.

Hát így, eképp ment a mi tizedes aratásunk . Végül már csak apámmal kettesben arattunk, mert Kati nővérem is férjhez ment. Akkor már a kötelet a derekamra kötve, magam teregettem a kötelet is . A rend végéről visszajövet, apámmal együtt bekötöttük a kévét . Ezután már szegény anyám is velünk maradt uzsonáig, hogy apámnak ne kelljen a kaszát letenni. Ő kötözte be a kévét . Uzsonakor haza indult édesanyám, mert várta othon a sok éhes baromfi . Ekkor már leapadt a napi teljesítményünk 30- 32. keresztre . De én azért mindig daloltam marokszedés közben is. Apám mondta is:
- Te versenyzel a pacsirtákkal !

A TIZEDES ARATÁSÉRT JÁRÓ JAVADALOM .

- 1- Minden tizedik kereszt gabona és annak haza szállítás.
- 2- Egy hold szabados kukoricaföld, s annak fölszántása és az ott termett termények díjtalan haza szállítás.
- 3- Fél hold feles krumpliföld, itt a rakó krumplit mi adtuk . Ennek is a haza szállítás.
- 4- Feles kender föld. Harmados krumpli és kukorica föld és takarmány-répa föld. S ezen termények hazaszállítás.

Az általunk elnem válalt rakományokat, negyedéből adták ki, más szegény családoknak. Harmados földeket csak az aratóiknak adtak a gazdák. / De meg is szolgáltatatták velük./

./.

A TIZEDES ARATÓ KÖTELESSÉGEI.

- 1- A gabonák rendes learatása, 5-10.cm hosszú tarlóhagyása és egyenlő nagyságu kévék kötése .
- 2- Takarodás előtt a gazda szérűjének fölsarabolása, letisztítása, hogy csépléskor a kipergett gabonaszemet össze lehessen takarítani.
- 3- A learatott gabona behordásánál , a gabona kereszték szekérré fölrakása és az asztagra rakása.
- 4- Gabona vetésekor segédkezni, a gépután járni, nehogy a vető - gépnek valamelyik csöve elduguljon és ezáltal hiányos legyen a vetés.
- 5- A réti szénák és a vetett takarmányok lekaszásában segíni. Ugyiszintén, a megszáradt szénák összegyűjtésénél, hazahordásánál segíteni.
- 6- A harmadából válalt termények ekeutáni elrakása, majd megkapálása, feltöltögetése. Ősszel a termény leszedése és a hazahordott termények eltárolása. A kukoricaszár levágása , kévébe kötése és a kévék gulában rakása.
- 7- A feles kender kinyüvése, eláztatása, majd kimosása . Majd a megszáradt kender eltilolása , tiprása, gerebenezése. A fonásra kész kenderen felezett a gazda. Ugyiszolván; tavasz - tul- ősztig, a gazda mindenféle munkáiban segíteni kellett az arató családjának . Ezen munkákért a gazda elvitte a malomba az arató gabonáját és a házhelyi földjét fölszántotta .A gazda adott kosztot , amikor nála dolgozott az arató család.

./.

AZ ARATÁSHOZ SZÜKSÉGES SZERSZÁMOK.

- 1- A kasza: három féle takaróval. Rozs aratásnál, a buza takaró fölé, félkörbe hajlitott vesszőt erősített apám. Ez nem engedte a hosszú szalmájú rozs szárát letörni, ezáltal szépen helyezte a takaró rendre a gabonát.
A buza aratásnál, vesszőnélkül volt a takaró, mely k,b: 50.cm. hosszú, háromfogu takaró volt.
Az árpa aratáshoz, rövidebb, négy fogu takaró kellett, hogy az apróbb száru árpa szépen rendre feküdjön. Az árpát nem túl éretten rendre vágják, ott érett egy-két napig, csak az után vágják marokra kisgereblyével és kötöttük kévébe. Azért vágják rendre féléretten az árpát, mert az érett árpaszemet kiverte a takaró.
A zab aratásához is buzatakarót használtak. Azt szintén rendre vágva hagytuk megérni, mert az érett zabszemet még a szél is kiverte. A zabot nem gereblyével, hanem sarlóval szedtük marokra, mint a buzát, rozstot.
- 2- A kaszakalapáló ülőke: Ennek három lába volt. Elől 50.cm. hosszú, Tíz-cm vastagságú lába volt, annak a felső végébe volt a kasza alapáló ülő beleverve. Ebbe volt bele vésve 35-cm. magaságban egy deszka ülőke, két hátsó lábba erősítve. Ezen ülve kalapálta meg apám a kaszáját.
- 3- A kasza-kalapáló kalapács.
- 4- Tokmány és a kaszakő. / ezt csiszakőnek is nevezik./
- 5- Sarló: amarokszedéshez. Ennek élesnek kellett lenni, hogy a kaszútán elmaradt, lenem vágott gabonaszárát elvágja.
- 6- A kéveköttő-bot: Ez k,b: 40,cm. hosszú, száraz akácfából faragott, két-három cm. vastagságú, egyik vége hegyesre faragva, másik vége egy-két cm vastag, tompára faragott bot volt. Ez simára smirdlizett volt, nehogy elakadjon a szalmakötélben. Ennek segítségével nagyon gyorsan és szorosann lehetett a gabonakévéket bekötözni.
- 7- A kis gereblye: az árpa marokba szedéséhez használtuk.
- 8- A nagy gereblye: a learatott tarlókon ezzel gereblyéztük össze az elmaradt gabonaszárakat. Addig húztuk a tarlóban amíg a gereblyefogak elteltek a gabonaszálakkal. Ott fölemeltük a gereblyét és ott maradt a kuszator, amit gereblyezés után, sarlóval marokra szedtük és kévébe kötöttük. Ezt "Kuszakévének" neveztük. A gazda engedelmével, ebből este vihettünk haza a baromfiaknak.

A KEPÉLÉS.

A keresztbe rakásnak, vagy ahogy mi neveztük "Kepélésnek" is meg volt a maga módja, szabálya. Az első kévét, az ugynevezett "vánkos-kévét", amit "Bujókévének" is neveztük, Észak és Dél irányában fektettük a földte. Erre raktuk a 12 kévét kereszt alakban egymásba. A felső négy kévét "Vállkévének" neveztük. Lagfelül, a kéve hegyével Északnak a "Papkévét" tettük, ezt "takaró kévének" is neveztük. Ezt azért így tettük, mivel a legnagyobb szelek Észak felől fujnak.

A legfelső kévét, vagyis a "Papkévét" kétfelől lekötöttük az u,n: "Vállkévékhez" egy félmaréknyi gabonaszárral. Így a kisebb szelek nem dobták le a felső kévét. Ha olyan erős szél fujt ami ezeket ledobta, akkor már az egész kepet szétthordte. Nagyobb esők alkalmával, így áttáztak a kévék. Utánna napokig jártunk a kévéket felálogatva szárítgatni és újra kepelni.

A szél ellen az ugynevezett "Cucázással" is védekeztünk, ahol nagyon a szél torkában voltak a kepek. Egy méter hosszú hegyes botot szúrtunk a Papkévén átt a kepebe. Ezek összetartották a kévéket és nem dűlt szétt a "kepe".

./.

AZ ARATÁSI EBÉDESVÉKA ÉS MEGTERITTÉSE.

Az ebédesvékát, lehámozott, megfőzött füz-vesszőből készítették. Huszonöt centi magas, díszes fonásu oldala volt, az oldalába belefont, nem kiálló fogantékja volt két oldalán. Belsőmérete ötven centi körüli volt, melyben el kellett férni a bőséges aratási ebédnek. Ennek meg volt a maga szertartásos hivatása. Ezt csakis ünnepélyesnek nevezett alkalmakra használták, mint az aratás és a gyermek születéseknél szokásos "Komaebéd" vivéshez. Ezen alkalmakon, az ebédesvékát, szintén e - célok-alkalmával használt, szép színes szöttes abrosszal takarták le. Melyet csak karácsonykor tettek az asztalra.

Az aratási ebédvivés előtt, a véka aljára papírt tett édesanyám, azt egy vászon szakajtó ruhával takarta le, ha netán ki lottyanna a leves, azt a papír fölissza.

Az ebédes véka közepére a leveses cserépfazekat álitotta, az körül helyezte el az egyéb ebédet és a bádogtányérokat. A hidegvizes ruhába csavart, fröccsös üveget is mellé tette. Ezeket egy tarka abrosszal letakarta, az fölé az ünnepi színes szöttes abroszt teritette.

Ez volt az aratási ebédesvéka elkészítésének szabálya, s módja. A tarlóra érve, valamelyik fa árnyékában letette fejről a vékát s atarka abroszt elterítette, arra kirakta a vékából az ételt. Az üres ebédes vékát fenéssel fölborította, letakarta a vásson szakajtóruhával, s ráhelyezte a leveses cserépfazekat. Ez volt a terített asztal, aratás alatt.

~~Kéksárgyám~~ Mi pedig a vékakörül ülve, vártuk hogy édesanyám kimerje a bádogtányérunkba a finom ebédet.

Az ilyen ünnepi ebédeket a mai fiatalok már nem ismerik, nem is tudják megbecsülni, bármilyen finom étel van is az asztalukon. Őket megmentette a Demokrácia, nem kell nekik kora hajnaltól sötét estig, gyermek korban a forró napon izzadni a minden napi kenyér megszerzésé-ért.

Ezzel be is fejeztem a tizedes aratásról írott emlékezéseimet. Sajnos, a családukból már senki nem él, akitől valamit kérdezhetnék. Így csak a saját visszaemlékezéseimet tudtam leírni, s meg örökíteni az utókor számára.

./.

Irta: özy. Pintér Pálné. Balogh Lidia.

71-éves. Fokk. nyugd. „meseiro” . Tihany. 1983.

Visszhang u 1.

TARTALOM.

- 1 - Előszó. Egy szegény tizedesarató család tennivalóiról.
- 2 - Egy szegény tizedesarató család munkái, kötelességei.
- 3 - Aratási emlék vers.
- 4 - A tizedesaratásért járó javadalom.
- 5 - A tizedesarató kötelességei.
- 6 - Az aratáshoz szükséges szerszámok.
- 7 - A kepélés .
- 8 - Az aratási ebédesvéka és megterítése.

./.

